

Duurzaam sparen in de lage landen

Auteur(s):

Benijts, T
Scholtens, L.J.R.

De eerstgenoemde auteur is werkzaam bij het Departement Handelswetenschappen van de Lessius Hogeschool te Antwerpen. De laatstgenoemde auteur is werkzaam bij de Vakgroep Financiering, Belegging & Accounting van de Faculteit Economie van de Rijksuniversiteit Groningen.

Verschenen in:

ESB, 86e jaargang, nr. 4310, pagina 434, 18 mei 2001

Rubriek:**Trefwoord(en):**

beleggen

In Nederland wordt aanmerkelijk meer duurzaam gespaard dan in België. Verschillen in fiscale behandeling bieden hiervoor een belangrijke verklaring.

Vanaf de jaren tachtig kan in Nederland en België mens- en milieuvriendelijk gespaard worden. Destijds was er slechts een zeer beperkt aanbod van dergelijke spaarfaciliteiten. In Nederland was dit het domein van de ASN en de Triodosbank, in België was het de toenmalige overheidsbank ask (algemene spaar- en lijfrentekas, nu Fortis Bank) die samen met de ideële organisatie Netwerk Vlaanderen het Krekelsparen startte. Hun spaarproducten onderscheiden zich op één karakteristiek van de conventionele producten: de middelen worden aangewend op een wijze die niet schadelijk is voor mens en milieu. Krekelspaarders kunnen een deel van hun rente afstaan voor goede doelen. Ook draagt ASLK circa één procent van het gespaarde bedrag af aan goede doelen van het Netwerk. In de jaren negentig groeide de belangstelling van het publiek voor deze wijze van sparen enorm. In deze bijdrage belichten we de ontwikkeling van het duurzame sparen in de Lage Landen.

Van miljoenen naar miljarden

In beide landen werd het duurzame sparen bij aanvang slechts gesteund door een handjevol geïnteresseerden. Het had te kampen met het hardnekkige vooroordeel als zou het rendement op duurzaam sparen lager liggen dan dat van klassieke spaarproducten. Dit bleek echter nauwelijks het geval. Naast een financieel rendement koesterden duurzame spaarders de materiële vruchten: met hun geld werden 'goede' projecten mogelijk gemaakt. In België groeide deze spaarvorm van een markt van 670 spaarders met een spaarvermogen van 1,85 miljoen euro in 1984 tot een markt van 223 miljoen euro en 30.000 spaarders in 1999¹. In Nederland steeg de spaarvorm door een paar duizend spaarders van circa tien miljoen euro in 1984 tot 2,25 miljard euro en 75.000 spaarders in 1999².

Stabiele markt

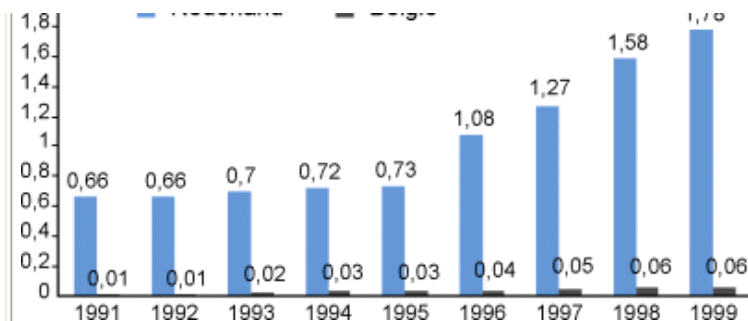
Anno 2001 is de markt van duurzame spaarproducten volwassen en stabiel. In België is deze in handen van vier financiële instellingen: Triodos Bank België, Fortis Bank, HBK Spaarbank en VDK Spaarbank. In Nederland zijn ASN, Rabobank, Postbank en Triodos de belangrijkste partijen. Bij gebrek aan overkoepelende initiatieven ontwikkelden de verschillende partijen elk hun eigen definitie van wat een duurzaam spaarproduct is. Hoewel ze alle verschillende kenmerken vertonen, is de definitie van Coeckelbergh wellicht nog de meest accurate: "een duurzaam spaarproduct is een product dat via de klassieke kanalen van de financiële sector wordt aangeboden en zich onderscheidt door middel van de betrokkenheid op een ideëel doel"³.

In België krijgt deze betrokkenheid een dubbele invulling. Ten eerste bieden genoemde spaarinstellingen onder andere aan spaarders de mogelijkheid om jaarlijks een deel van de rente af te staan aan een goed doel (fundraising). In Nederland zien we dit veel minder bij de spaarinstellingen. Wel komt deze fundraising daar veelvuldig voor bij zogenaamd maatschappelijk verantwoorde beleggings- en verzekeringsproducten. Ten tweede engageren de spaarinstellingen in beide landen zich om de spaarmiddelen volgens bepaalde criteria te investeren.

Omvang

In [figuur 1](#) schetsen we de ontwikkeling van het maatschappelijk verantwoord sparen in relatie tot de totale besparingen in Nederland en België. In Nederland ligt het percentage duurzaam sparen in relatie tot de totale besparingen voortdurend hoger dan in België. Een sterke groei treedt er op vanaf 1996. De oorzaak daarvan is gelegen in de zogenaamde regeling groenprojecten⁴. De regeling houdt in dat iedereen kan deelnemen in een groene instelling. Een groene instelling belegt in daartoe aangewezen groenprojecten. Deze kunnen gefinancierd worden tegen een lager tarief dan de gebruikelijke rente. De opbrengsten uit sparen en beleggen in een groene instelling zijn vrijgesteld van inkomstenbelasting. De regeling groenprojecten gaat ervan uit dat de duurzaamheid van de samenleving gediend is met het beschermen van het milieu, het stimuleren van biologische voedselproductiemethoden, het zuiniger omgaan met energie en grondstoffen en het investeren in de exploitatie van milieuvriendelijke energiebronnen.

Figuur 1. Aandeel duurzaam sparen in totale besparingen in België en Nederland, 1991-1999

Bron: Belgische Vereniging van Banken; Centraal Bureau voor de Statistiek; Jansens e.a. (zie noot³); eigen berekeningen.

In België bestaat een dergelijk fiscaal gunstregime niet. Inkomsten van duurzame spaarrekeningen worden net als inkomsten van klassieke (niet-duurzame) spaarrekeningen fiscaal vrijgesteld. Dit tot maximaal 1388 euro per gezin. In de praktijk betekent dit vaak dat alle inkomsten van spaarrekeningen fiscaal zijn vrijgesteld. Met andere woorden, de Belgische overheid maakt geen onderscheid tussen duurzame en niet-duurzame spaarrekeningen. Hierdoor is het marktaandeel van duurzaam sparen in relatie tot de totale besparingen kleiner dan in Nederland. De groei in België is dan ook voornamelijk toe te schrijven aan de komst van nieuwe spelers zoals Triodos Bank in 1993, VDK-spaarbank in 1994 en het groeiende succes van Krekelsparen vanaf 1995. Verder profiteerde de markt vanaf 1996 ook van het toenemend succes van duurzame beleggingfondsen die duurzaam sparen (opnieuw) in de schijnwerpers plaatsten.

Determinanten

Een eerste verklaring voor de sterk gegroeide belangstelling voor duurzaam sparen vormt de toegenomen aandacht van maatschappelijke en politieke organisaties voor de (niet-financiële) prestaties van financiële instellingen en de druk die zij op financiële instellingen uitoefenen. Sinds kort hebben maatschappelijke organisaties eveneens belangstelling voor vermogensbeheer in relatie tot duurzaamheidsvraagstukken. Ook nationale en internationale overheden gaan bedrijven, waaronder financiële instellingen, op hun maatschappelijke verantwoordelijkheden aanspreken. Een voorbeeld hiervan is het wetsontwerp van de Belgische Minister van Sociale Zaken Frank Vandenbroucke van februari 2001. Hierin verplicht hij Belgische pensioenfondsen openbaar te maken of ze bij de selectie van ondernemingen voor de beleggingsportefeuille rekening houden met het sociale, milieu- en duurzaamheidsbeleid van de onderneming. In Nederland is de politiek nog niet zo ver. Uit de discussie over het SER-rapport *De winst van waarden* is namelijk door de politiek niet de conclusie getrokken dat bedrijven en financiële instellingen verplicht moeten worden te rapporteren over hun prestaties op het gebied van duurzaamheid.

Een tweede verklaring is gebaseerd op het idee dat bedrijven met een vooruitstrevend milieu- en sociaal beleid ook op financieel gebied bovengemiddelde prestaties leveren. Een vooruitstrevend beleid op moreel en maatschappelijk vlak zou een teken zijn dat bedrijven zich goed realiseren wat de markt vraagt. Dit besef zou zich ook vertalen in duurzaam financieel gewin.

Ten derde is er de opkomst van screening- en onderzoeksbureaus. Deze organisaties, die al dan niet in een internationaal samenwerkingsverband opereren, controleren of de financiële instellingen de duurzaamheidscriteria ook werkelijk toepassen. In België bijvoorbeeld kent het onderzoeksbureau Ethibel een certificaat toe aan elk duurzaam spaarproduct indien na een jaarlijks onafhankelijk onderzoek blijkt dat de middelen werkelijk volgens de vooropgestelde criteria worden beheerd. Financiële instellingen gebruiken deze certificering als middel in hun marketingcampagne. Dankzij deze onafhankelijke doorlichting kan de markt er aan geloofwaardigheid winnen.

Ten vierde geldt onmiskenbaar dat de fiscale facilitering in de vorm van de regeling groenprojecten in Nederland een belangrijke impuls heeft gegeven aan het sparen en beleggen. Met de regeling wordt bovendien ingespeeld op een bij uitstek Nederlandse hobby: het verminderen van de belastingaanslag. De vraag hierbij is uiteraard in hoeverre het verantwoord sparen en beleggen beklijft bij degenen die uit hoofde van fiscale motieven hun middelen oppotten.

Maatschappelijke effecten

Bij het bepalen van de maatschappelijke effecten van het duurzaam sparen worden we sterk beperkt door het ontbreken van accurate informatie over de invloed ervan op duurzaamheid. In de eerste plaats is er geen eenduidige definitie van duurzaamheid en is niet bekend hoe duurzaam economische activiteiten exact zijn. In de tweede plaats zijn de niet-financiële effecten van de aanwending voor concrete projecten van de groene spaargelden niet bekend. De financiële instellingen omringen hun financieringsportefeuille met grote geheimzinnigheid en rapporteren niet welke resultaten ermee geboekt worden. Derhalve kunnen we dus niet de 'eco-efficiëntie' van het duurzaam sparen in beide landen vergelijken. We zijn gedwongen ons te beperken tot enkele tentatieve berekeningen op grond van schaarse gegevens.

Nederland

Voor Nederland richten we ons op de regeling groenprojecten. De financiële instellingen die onder dit regime vallen domineren immers het duurzaam sparen. [tabel 1](#) geeft de verdeling van de economische sectoren voor hun relatieve bijdrage aan de economie en de milieudruk in Nederland in 1999, alsmede van de benutting van de regeling groenprojecten. De variabele 'economie' is het gemiddelde van de bijdrage van de sector aan de toegevoegde waarde van de productie en aan het arbeidsvolume. De variabele 'milieu' is het gemiddelde van de bijdrage van de sectoren aan acht milieubelastingsindicatoren. De variabele 'groenprojecten' is het gemiddelde van de geschatte allocatie van het aantal projecten en het projectvermogen in de sectoren. De sector industrie heeft bijvoorbeeld aldus een economische betekenis voor Nederland van zestien procent. De bijdrage hiervan aan de milieudruk is 17,4 procent, terwijl de sector een beslag van vijf procent doet gelden op de regeling groenprojecten. Uit [tabel 1](#) komt naar voren dat bij de gezinshuishoudingen weinig groenprojecten worden gerealiseerd: één procent van de projecten komt bij gezinnen uit. Vooral in de sfeer van de afvalbeperking en het vervoer liggen

hier nog volop mogelijkheden. In verhouding tot de economische betekenis is de milieudruk van de sector landbouw zeer omvangrijk. De groenregeling onderkent dit afdoende. Verder blijkt uit [tabel 1](#) dat de sectoren energie en bouw in relatie tot hun economische betekenis en milieubelasting een meer dan evenredig deel van de groenprojecten opsouperen. Opmerkelijk is dat er in de industrie en in de handel en transport weinig of zelfs geen groenprojecten ondernomen worden.

Tabel 1. Relatieve betekenis economische sectoren ten aanzien van economie, milieudruk en regeling groenprojecten, percentages 1999

	economische betekenis	milieu-belasting	groen-projecten
gezinnen	0,0	11,9	1,0
landbouw	3,2	34,3	31,9
mijnbouw	1,0	0,5	0,0
industrie	16,0	17,4	5,0
energie	1,2	4,3	34,8
bouwnijverheid	6,5	6,6	18,4
handel	16,2	1,1	0,0
transport	5,5	11,5	0,0
diensten	50,5	12,6	8,9

Bron: CBS, Nationale Rekeningen 1999, Sdu, Den Haag, 2000; CBS/RIVM, Milieucompendium 2000, Samsom, Alphen aan den Rijn, 2000; Ministerie van Financiën en ministerie van VROM, Groen beleggen, jaarverslag 1999, Den Haag, 2000; eigen berekeningen.

België

In België worden voornamelijk projecten in de non-profitsector, cultuur, natuur en milieu, vernieuwend ondernemerschap (in de brede zin van het woord) en ontwikkelingssamenwerking gefinancierd (zie [tabel 2](#)). Duurzame projectfinanciering op basis van duurzame spaarproducten is echter een marginaal fenomeen. Eind 1998 was het aandeel van duurzame kredietverlening binnen de totale bancaire kredietverlening slechts 0.023 procent.

Tabel 2. Spreiding van de duurzame kredietportefeuille (1998, procenten)

'duurzame' kredietportefeuille	
non-profit en cultuur	51
natuur en milieu	37
vernieuwend ondernemerschap	8
ontwikkelingssamenwerking	4
bedrag ultimo 1998 (EUR miljoen)	44

Bron: Benijts (noot ¹)

De projectfinancieringen onderscheiden zich op drie vlakken. Ten eerste heeft de duurzame kredietportefeuille, in vergelijking met een conventionele, een lange termijnkarakter. In een steekproef van 177 kredietdossiers over de periode 1994-1998 was het aantal dossiers op korte termijn ongeveer de helft van het aantal kredietdossiers met een langlopende termijn. In kredietvolume had 96 procent betrekking op lange termijnfinanciering en slechts vier procent op korte termijnfinanciering. In de conventionele kredietportefeuille zijn deze percentages respectievelijk 54 en 46. Ten tweede is het profiel van de kredietnemers verschillend. Duurzame projectfinancieringen worden voornamelijk toegekend aan verenigingen zonder winstoogmerk. Bij conventionele kredietportefeuilles zijn vooral bedrijven de kredietnemers. Ten derde is er een verschil in aanwending van de middelen. Duurzame projectfinancieringen worden voornamelijk gebruikt voor de aankoop en renovatie van onroerend goed (31 procent) en het overbruggen van nog niet uitbetaalde maar wel toegekende subsidies. Ook het aankopen van andere materiële vaste activa is een belangrijke motivatie voor het opnemen van krediet. Bij conventionele financiering is het bekomen van bedrijfskapitaal het primaire motief.

Tenslotte

Duurzame spaarproducten zijn conventionele producten die worden aangeboden via het traditionele bancaire circuit met een betrokkenheid op een ideëel doel. In de jaren negentig zijn de duurzame besparingen in relatie tot het totaal in Nederland verdrievoudigd en in België verzesvoudigd. In Nederland wordt veel meer duurzaam gespaard dan in België. De fiscale begunstiging is hiervoor verantwoordelijk. Dit bevestigt wellicht het beeld dat sommige Belgen zullen hebben van hun Noorderburen. Een belangrijk aspect van duurzaamheid situeert zich in de aanwending van de middelen, het zogenaamde wederbeleggingsvraagstuk. In België wordt het merendeel van de middelen gebruikt voor cultuur, welzijn-, natuur- en milieuprojecten. In Nederland komen duurzame spaargelden vooral ten goede aan de landbouw en de energie- en bouwsector.

Conclusie

In Nederland wordt absoluut en relatief meer duurzaam gespaard dan in België. De maatschappelijke effecten van het duurzaam sparen zijn onvoldoende duidelijk. Derhalve kan niet zonder meer geconcludeerd worden dat deze spaarvorm meerwaarde creëert. Een meer uitgesproken aandacht voor de formulering van de wederbeleggingscriteria, bijvoorbeeld eisen ten aanzien van de rapportage, en het expliciteren van de criteria die gebruikt worden bij het duurzaam of maatschappelijk verantwoord financieren, behoort een eerste stap zijn in het optimaliseren van de besteding van deze middelen. Wat dit betreft ligt België voor op Nederland

1 T. Benijts, Ethisch beleggen in 2000: tendensen, oorzaken en verdere groeimogelijkheden, *De gids op maatschappelijk gebied*, Leuven, 1999, blz. 39-50.

2 K. Jansens, B. Scholtens en P. Sprengers, *Duurzaam sparen en beleggen in Nederland*, VBDO/RuG, Culemborg, 2000.

3 D. Coeckelbergh, Verantwoord anders ethisch beleggen in België en het Groot-Hertogdom Luxemburg, in: P. Blom, D. Coeckelbergh, J.-L. Duplat en H. Peeters (red.), *Verantwoord anders ethisch beleggen binnen de Benelux, Mys en Breesch*, Gent, 1996, blz. 9-78.

4 B. Scholtens, Groenfondsen: [de markt en het milieu](#), *ESB*, 13 februari 1998, blz. 132-134.